

روش ارزش‌یابی از پیشرفت تحصیلی

پرسش و ارزش‌یابی درس قرآن مانند سایر دروس دوره‌ی راهنمایی به دو صورت مستمر و پایانی انجام می‌شود. مطابق آیین‌نامه‌ی مصوب شورای عالی آموزش و پرورش، پرسش و ارزش‌یابی مستمر در بخش قرائت، به صورت شفاهی و در بخش مفاهیم با تشخیص معلم می‌تواند به هر دو صورت شفاهی یا کتبی انجام شود و ارزش‌یابی پایانی قرائت به صورت شفاهی و مفاهیم به صورت کتبی خواهد بود. شیوه‌ی این ارزش‌یابی در دو بخش مستمر و پایانی به صورت زیر است.

پرسش و ارزش‌یابی مستمر

الف - قرائت: برای ارزش‌یابی مستمر از شیوه‌های مختلف می‌توان بهره جست که نمونه‌ای از آن‌ها به شرح زیر توصیه می‌شود.

- ۱- آیات هر درس در جلسه‌ی بعد، از دانش‌آموزان پرسش می‌شود.
- ۲- هر دانش‌آموز حداقل ۲ سطر و حداکثر ۴ سطر می‌خواند تا از تعداد بیش‌تری پرسش شود و تقریباً هر ۷ تا ۱۰ نفر یک دور، آیات درس را می‌خواند تا از تعداد بیش‌تری پرسش شود
- ۳- سعی شود ابتدا افرادی که تسلط بیش‌تری بر قرائت دارند و سپس دیگران، بخوانند.
- ۴- عبارت‌های بلند یا مشکل را افراد قوی‌تر و عبارت‌های کوتاه یا آسان را دیگران بخوانند.
- ۵- نیمی از نمره‌ی ارزش‌یابی درس قرآن به قرائت تعلق دارد ولی بهتر است نمره‌ی قرائت از ۲۰ منظور گردد و سپس، در پایان نیم سال با ۲۰ نمره مفاهیم معدل‌گیری شود.
- ۶- در صورتی که نمره از ۲۰ منظور می‌شود، برای هر اشتباه روخوانی یک امتیاز کسر شود ولی اگر دانش‌آموز قبل از تذکر معلم، اشتباهش را تصحیح کند امتیازی از او کسر نشود.
- ۷- اگر در یک کلمه چند حرکت و علامت یک‌جا اشتباه شود؛ فقط یک اشتباه محسوب می‌شود. هم‌چنین در صورت تکرار یک نوع اشتباه نیز فقط یک امتیاز کسر می‌شود.
- ۸- به هر دانش‌آموزی که آیات درس را با صوت زیبا و شبیه نوار یا با تلفظ صحیح حروف خاص عربی و رعایت قواعد مهم تجوید بخواند یا برخی از آیات دروس را حفظ کند، تا دو امتیاز تشویقی تعلق می‌گیرد.
- ۹- هر دانش‌آموزی که در تقویت قرائت هم‌گروهی خود به طور مؤثر تلاش نماید یا آیات درس را خوش‌نویسی، تذهیب و نقاشی کند، به عنوان بخشی از فعالیت خارج از کلاس امتیاز می‌گیرد.
- ۱۰- برای تشویق بیش‌تر دانش‌آموزانی که به طور چشمگیر و فوق‌العاده تلاش می‌کنند، مناسب است که در صورت امکان، جوایزی از سوی مدرسه یا اولیای دانش‌آموزان فراهم شده و به شیوه‌ی مناسب یا در مراسمی خاص به آنان اهدا شود. البته باید تلاش افراد ضعیف‌تر نیز مانند تلاش افراد ممتاز کاملاً توجه داشت و آنان را نیز

تشویق کرد. به طور کلی، مبنای نمره و تشویق باید فعالیت و پیشرفت هر دانش‌آموز متناسب با توان و استعداد خود او باشد.

ب- مفاهیم: پرسش‌های مستمر بخش مفاهیم بر اساس قسمت "ب" انس با قرآن در خانه انجام می‌شود. در پایان تدریس مفاهیم، انجام تمرین در خانه را به دانش‌آموزان یادآوری می‌کنیم و در جلسه‌ی مربوط، چگونگی انجام دادن این تکلیف به شیوه‌ی مناسب کنترل می‌شود. البته این کنترل نباید آن چنان سخت و اضطراب‌آور باشد که دانش‌آموزان را به انجام دادن غیراصولی این تمرین (مانند نوشتن از روی سایرین یا موارد مشابه دیگر) وا دارد و نه آن چنان بی‌توجهی باشد که با دانش‌آموزان منضبط و غیرمنضبط یکسان برخورد شود. معلمان محترم باید با درایت و تدبیر، دانش‌آموزان را - به ویژه کسانی را که کم‌توجهی می‌کنند - به انجام دادن این کار درخانه تشویق کنند.

پس از بررسی تکلیف دانش‌آموزان، عبارت‌های قرآنی "انس با قرآن در خانه" از آن‌ها پرسش می‌شود. این کار را به شیوه‌های مختلفی می‌توان انجام داد؛ مثلاً ممکن است از دانش‌آموزی خواست که یک عبارت را از روی کتابی که ترجمه‌ی عبارت در زیر آن نوشته نشده است، بخواند و ترجمه کند ولی به نظر می‌رسد بهتر باشد هر دانش‌آموز، عبارت و ترجمه‌ی مربوط به آن را که قبلاً نوشته است، از روی کتاب خودش بخواند. در این جا چند نکته قابل توجه است.

۱- صحیح خواندن عبارت قرآنی اهمیت دارد و معلم برای دانش‌آموزان توضیح می‌دهد که صحت قرائت، نمره و امتیاز دارد.

۲- اگر ترجمه‌ی دانش‌آموز، شبیه ترجمه‌هایی باشد که معمولاً در بخش "کار در کلاس" می‌نویسند (تحت‌اللفظی) و هم چنین صحیح باشد، تشویق می‌شود. معلم برای کسب اطمینان از میزان توانایی دانش‌آموز، می‌تواند از برخی ترکیب‌ها یا کلمات همین عبارت به طور شفاهی از او سوال کند؛ مثلاً عبارت مورد نظر چنین بوده است: "وَمَنْ يَشْكُرْ فَأَتَمَّا يَشْكُرُ لِنَفْسِهِ" پس از آن که دانش‌آموز ترجمه عبارت را خواند، معلم می‌گوید: "لِنَفْسِهِ" یعنی چه؟ یا مثلاً ادامه می‌دهد: "این ترکیب از چن کلمه تشکیل شده است و هر یک به چه معناست؟" در این قسمت معلم می‌تواند از برخی ترکیب‌ها یا کلماتی که در بخش "کار در کلاس" همین درس یا حتی درس‌های قبل آمده است نیز پرسش کند. اگر دانش‌آموز در ترجمه‌ی عبارت قرآنی تلاش کافی نکرده باشد، معمولاً در پاسخ دادن به پرسش‌های شفاهی موفق نخواهد بود. به هر حال، با طرح چند پرسش، دانش‌آموز مورد ارزیابی قرار می‌گیرد و ضمناً هر یک از عبارت‌های این بخش ترجمه می‌شود و سایر دانش‌آموزان می‌توانند ترجمه‌ی خود را در صورت نیاز تصحیح کنند. این کار ادامه می‌یابد تا همه‌ی عبارت‌های این بخش تمام شود.

۳- در پرسش و پاسخ عبارت‌های قرآنی این بخش، باید نکاتی را که در تصحیح جدول شماره ی دو کار در کلاس بیان شد، رعایت کرد؛ مثلاً لازم است از دیکته کردن ترجمه‌ی عبارات جداً پرهیز شود، ترجمه‌های صحیح پس از بیان دانش‌آموز، مجدداً توسط معلم بازگو نشود بلکه دانش‌آموزان با دقت در آن چه دوستشان می‌گویند، خود این کار را انجام دهند. البته طبیعی است گاهی دانش‌آموزان، تقدم و تأخر دارند که معلم با تدبیر لازم مشکل را حل می‌کند.

از آن جا که پرسش‌های شفاهی به شیوه‌های مختلفی انجام می‌پذیرد، لزومی ندارد برای نمره یا امتیاز دادن به دانش‌آموزان الگو بارم بندی خاصی ارائه شود بلکه معلم می‌تواند با توجه به میزان توانایی دانش‌آموزان، نمره‌ای از ۲۰ به آنان بدهد. به ویژه از آن جا که همیشه پرسش مفاهیم با خواندن عبارت‌های قرآنی همراه است، این نمره می‌تواند بیانگر میزان توانایی قرائت و مفاهیم دانش‌آموزان باشد.

به این ترتیب، هم تکلیف بخش مفاهیم درس قرآن حل می‌شود و هم توانایی دانش‌آموزان ارزیابی می‌گردد. توصیه می‌شود پس از تدریس و پرسش دو یا سه درس، دبیر محترم از دانش‌آموزان یک امتحان کوتاه و ساده از مفاهیم این چند درس به صورت کتبی بگیرد. این امتحان کتبی چند فایده دارد؛ از جمله این که در یادآوری درس، تقویت توانایی دانش‌آموزان، انس و آشنا کردن آن‌ها با شیوه‌ی امتحان کتبی مفاهیم، ارزیابی نسبتاً دقیق همه‌ی دانش‌آموزان و ... مفید است.

نکته‌ی مهم این که نباید تصور شود که نمره‌ی مستمر دانش‌آموزان لزوماً معدل همه‌ی نمراتی است که در طول یک نیم‌سال گرفته‌اند. معلم می‌تواند با توجه به روند پیشرفت ایشان، تنها نمرات بهتر آن‌ها مد نظر قرار دهد.

توصیه‌نامه‌ی چگونگی ارزش‌یابی و آزمون درس قرآن در دوره‌ی راهنمایی

آزمون پایانی و نهایی درس قرآن در دوره‌ی راهنمایی بر اساس ۱۰ نمره مفاهیم به صورت کتبی است. امتحان پایانی شفاهی در زمان امتحان‌های شفاهی و امتحان کتبی با درج در جدول امتحان‌های کتبی در زمان مربوط برگزار می‌شود. برای سهولت در کار توصیه می‌شود بارم هر یک از این دو امتحان بر اساس نمره‌ی ۲۰ تنظیم شود که در این صورت نمره‌ی درس قرآن هر دانش‌آموز، معدل این دو نمره خواهد بود. در زیر، توضیحات ضروری در دو بخش قرائت و مفاهیم تقدیم می‌شود.

بخش اول - قرائت

۱- در آزمون قرائت از هر دانش‌آموز دو پرسش می‌شود و در هر پرسش حدود نیم صفحه از آیات کتاب درسی خوانده می‌شود.

۲- به ازای هر کلمه که غلط خوانده می‌شود، حداکثر نیم نمره کسر می‌شود (بر اساس ۲۰ نمره قرائت). مناسب است در صورت غلط خواندن، به دانش‌آموز تذکر و فرصت داد و اگر در خواندن مجدد، رفع اشکال شد، هیچ نمره‌ای کسر نمی‌شود.

- ۳- اگر قرائت دانش‌آموز با تکرار، برگشت و مکث زیاد همراه باشد، در مجموع یک تا دو نمره کسر می‌شود. شرایط خاص دانش‌آموزان استثنایی یا دارای لکنت زبان باید مورد توجه قرار گیرد.
- ۴- اگر قرائت دانش‌آموز شبیه به قرائت نوار آموزشی (تحقیق یا ترتیل) یا با رعایت تلفظ صحیح حروف خاص عربی باشد، در مجموع یک تا دو نمره‌ی تشویقی به نمره‌ی قرائت او اضافه می‌شود.
- ۵- از قواعد روخوانی، پرسش نمی‌شود؛ زیرا رعایت این قواعد فقط در حین قرائت، کفایت می‌کند.
- ۶- سعی شود با اتخاذ تدابیر مناسب از اضطراب دانش‌آموزان هنگام آزمون، کاسته شود؛ برای مثال، می‌توان پیش از پرسش، به هر دانش‌آموز چند دقیقه فرصت داد تا آیات آزمون قرائت خود را مرور کند.
- ۷- خوب است در صورت امکان، هنگام آزمون قرائت، کتاب دانش‌آموز را از او گرفت و اشتباهات او را روی کتابش علامت زد تا در صورت نیاز، دانش‌آموز با این اشتباهات آشنا شود و در اصلاح آن‌ها بکوشد.

بخش دوم - مفاهیم

- ۱- پیشنهاد می‌شود بارم بندی سؤال‌های بخش مفاهیم، بر اساس جدول ارائه شده در پیش‌گفتار کتاب طراحی شود. در صورت طرح سؤال از تمرین‌های شماره‌ی ۴ "کار در کلاس" (الگوی قواعد مفاهیم)، این پرسش‌ها باید با ارائه‌ی الگو (مانند آن چه در کتاب درسی آمده است) همراه باشد.
- ۲- از تمرین‌های آزاد، مباحث شناخت، پیام‌های قرآنی، معنای کلمه‌هایی که در بخش "انس با قرآن در خانه" در کتاب ترجمه شده است، احادیث و ترجمه‌ی آیه‌های متن درس - غیر از آن چه در بخش مفاهیم آمده است - نباید سؤال‌ی طرح شود.
- ۳- پس از تهیه‌ی کلید سؤالات طراحی شده، در بالای برگه‌ی کلید تصریح شود که "نظر مصحح محترم در صحیح یا غلط بودن پاسخ دانش‌آموزان صائب است" تا از پاسخ‌های صحیح دانش‌آموزان که لزوماً مانند کلیدسؤالات نیست، نمره‌ای کسر نشود.
- ۴- متن سؤال‌ها به خصوص کلمه‌ها و عبارتهای قرآنی (عربی)، واضح و با اعراب کامل - مانند کتاب درسی - نوشته شود و قبل از تکثیر، بازبینی و اصلاح لازم به عمل آید.
- ۵- در طراحی سؤال‌های چند گزینه‌ای، نباید گزینه‌ها آن قدر به هم نزدیک باشند که برای تشخیص دادن پاسخ صحیح به توانایی ویژه‌ای نیاز باشد.
- ۶- هیچ گونه سؤال‌ی به صورت ترجمه‌ی لغت یا عبارت از فارسی به عربی طرح نشود.
- ۷- توزیع سؤال‌ها به نسبت دروس مختلف، متعادل و متناسب باشد.
- ۸- متن سؤال‌ها تا حد امکان مثبت طرح شود و از نگارش سؤال‌های منفی خودداری گردد؛ مثلاً، به جای این که سؤال شود "کدام ترجمه غلط است"، پرسیده شود: "کدام ترجمه صحیح است".
- ۹- از طرح سؤال‌های دارای نکته‌های ویژه، ترکیب‌ها و عبارتهای مبهم، مطالب پاورقی یا عبارتهای کم‌کاربرد در کتاب درسی، تا حد امکان خودداری شود.
- ۱۰- طراح سؤال‌های آزمون نهایی و مصححان محترم اوراق، از میان دبیرانی انتخاب شوند که در سال تحصیلی جاری، کتاب آموزش قرآن سال سوم راهنمایی را تدریس کرده‌اند.
- ۱۱- مبنا در پاسخ دانش‌آموزان، ترجمه‌ی تحت‌اللفظی است و چنین ترجمه‌ای نمره‌ی کامل را خواهد داشت. در صورتی که ترجمه، روان و صحیح ارائه شده باشد، نیز نمره‌ی کامل را خواهد داشت.

۱۲- مهم‌ترین گام در توانایی درک معنای عبارت‌های قرآنی، ترجمه‌ی تحت‌اللفظی آن‌هاست، از این رو، اگر دانش‌آموز برخی از کلمه‌ها - مانند "را"، فعل‌های ربطی (است، هستم و ...) و ... را در ترجمه ننویسد، نمره‌ای از او کسر نمی‌شود.

۱۳- در صورتی که دانش‌آموز حروف اضافه را به شکل معنای اولیه و اصلی آن‌ها معنا کند، صحیح است؛ هر چند که در عبارت مورد سؤال، ممکن است بهتر باشد آن حرف به صورت دیگری معنا شود؛ مانند حرف اضافه ی "بِ" در عبارت "مَنَامُكُمْ بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ" که بهتر است "در" معنا شود ولی اگر دانش‌آموز "به" معنا کند، نمره‌ای از او کسر نمی‌شود. هم‌چنین، حرف اضافه‌ی "مِنْ" که در هر جا "از" معنا شود، صحیح محسوب می‌شود.

۱۴- اگر دانش‌آموز فعلی را که به هر دلیل در کتاب درسی به دو صورت معنا شده است، به هر یک از دو معنا بنویسد، نمره‌ی کامل را خواهد گرفت. برای مثال، برای افعالی که گاهی به تناسب جمله، ماضی و گاهی مضارع معنا می‌شوند، هر دو معنا صحیح است؛ یا اگر فعل مضارع در جمله‌ای به صورت مضارع اخباری یا التزامی معنا شود، صحیح است و نمره‌ای از دانش‌آموز کسر نمی‌شود.

۱۵- در صورتی که فعل مفردی، جمع یا برعکس معنا شود یا فعل ماضی به صورت مضارع یا برعکس معنا شود، فقط نیمی از نمره‌ی مربوط به آن کلمه کسر می‌شود.

۱۶- در ترجمه‌ی ترکیب‌ها و عبارت‌ها به هر میزان که از آن ترکیب یا عبارت معنا شده است - هر چند که کامل نباشد- همان مقدار نمره تعلق می‌گیرد.

۱۷- فعل مفردی که فاعل، آن اسم ظاهر و جمع است، اگر به جای جمع، مفرد معنا شود، صحیح به حساب می‌آید و نمره‌ای کسر نمی‌شود؛ مانند **فَسَجَدَ الْمَلَائِكَةُ: پس سجده کرد فرشتگان**